

УДК 332.334.4: 631.618

Т. І. Галаган,
к. е. н., доцент, Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-7825-8240>

DOI: 10.32702/2306-6792.2024.4.87

ЗНИЖЕННЯ ТЕХНОГЕННОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ОБ'ЄКТИ ДОВКІЛЛЯ ЯК СКЛАДОВА КОНЦЕПЦІЇ "ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ"

T. Galagan,
PhD in Economics, Associate Professor, Dnipro State University of Agrarian and Economics

REDUCTION OF TECHNOGENIC LOAD ON ENVIRONMENTAL OBJECTS AS A COMPONENT OF THE "GREEN ECONOMY" CONCEPT

Визначено, що удосконалення системи управління відходами є одним із ключових напрямів розвитку "зеленої" економіки. Екологізація економіки передбачає економічне зростання у поєднанні з екологічною стійкістю, що сприяє підвищенню добробуту людей при одночасному зниженні ризиків для довкілля та стану екологічних ресурсів.

Встановлено, що невід'ємною частиною проблеми раціонального використання природних багатств і захисту навколишнього середовища є рекультивация природно-техногенних комплексів та подальше освоєння таких територій, що порушуються під час техногенного навантаження.

Доведено, що пріоритетною формою раціонального землекористування як стратегічного напрямку розвитку "зеленої економіки" є природо- і ресурсозберігаюча технологія, коли людина і екосистема "земля" перебувають в гармонійній єдності і взаємозв'язку, нащадкам залишаються не пустирі та яри, а високопродуктивні землі, що можливо досягти через відповідні зміни у земельних відносинах.

This article deeply analyzes the role of agribusiness within the framework of the "green economy" concept and its strategic alignment towards achieving sustainable development. It aims to explore how contemporary trends in the agricultural sector can be adapted and addressed within the requirements of the "green economy" to create a sustainable and environmentally responsible agricultural system. The model of the "green economy" envisions economic growth combined with environmental sustainability. Since ancient times, humanity has regarded the earth with great respect, as it provides everything necessary for life. However, it also demands sensitive and respectful treatment in return. This is evidenced by numerous historical facts from ancient Ukrainian history, which boasts some of Europe's richest black soils in its land fund.

Improving waste management systems is a key direction in the development of the "green" economy. The greening of the economy involves economic growth combined with environmental sustainability, contributing to increased prosperity while simultaneously reducing risks to the environment and ecological resources. An integral part of the problem of rational use of natural resources and environmental protection is the reclamation of natural-technogenic complexes and further development of territories disturbed during mineral resource extraction.

Technogenic loads in Ukraine and beyond are concentrated in densely populated regions, negatively impacting the natural environment and people's health, reducing their life expectancy. To improve this situation, it is essential to understand that in modern conditions, Ukraine's food security depends on economic independence, the stability and sustainability of land use, and its ability to self-develop and progress. Choosing the right path to address land issues and establishing a system of effective land management and land-use planning are particularly crucial for Ukraine. The country holds a leading position in Europe in terms of the area of agricultural land and the natural fertility of its soils.

A prioritized form of rational land use as a strategic direction for the development of the "green economy" is nature- and resource-saving technology. This approach aims to harmoniously unite human activities with the ecosystem, ensuring that high-productivity lands are left for future generations. Achieving this requires appropriate changes in land relations.

Ключові слова: "зелена економіка", екологічна стійкість, відходи, навколишнє середовище, раціональне землекористування.

Key words: "green economy", environmental sustainability, waste, environment, rational land use.

ВСТУП

Модель "зеленої економіки" передбачає економічне зростання у поєднанні з екологічною стійкістю. Починаючи з давніх-давен людина з великою повагою відносилась до землі, оскільки вона давала їй все необхідне для життя. Але і вимагала, при цьому, до себе чуйного та поважного відношення. Це підтверджується багатьма фактами з часів стародавньої історії України, яка належить до тих держав, де в земельний фонд входять і найбагатші у Європі чорноземи. Нині концепція "зеленої економіки" широко використовується як частина концепції сталого розвитку аграрної сфери країни Агробізнесу України наразі зацікавлений в органічному сільському господарстві, енергозберігаючих технологіях та інноваціях з переробки відходів. Зазначені напрями є вагомими складовими "зеленої економіки" та виконують ключову роль у її розвитку, діючи як каталізатор трансформації сільськогосподарського виробництва.

Вагомий внесок у дослідження проблем інноваційного розвитку агробізнесу з екологічною збереженістю та охороною навколишнього середовища зробили такі науковці, як Боровик Ю., Буркинський Б., Вернадський В., Галушкіна Т., Дикань В., Потапенко В., Сухорукова Т. [1—10] та інші, чий науковий досягнення мають значущий науковий теоретичний та практичний внесок. Незважаючи на високий рівень та міждисциплінарний характер існую-

чих теоретико-методологічних розробок, потребують подальшого наукового дослідження практичні аспекти формування "зеленої економіки", що прискорить розвиток українського агровиробництва та роль країни у міжнародному економічному середовищі.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Видатний український науковець природознавець, засновник вчення про біосферу Вернадський В.І. зазначав: "Кількість багатств природи, які перебувають у розпорядженні людства, завжди є обмеженою. Якщо перебіг історії дав одному народу їх багато, а він їх лишить намарно, від цього страждатиме все людство. ... Основним завданням державної політики є оволодіння силами природи для всього людства, організацією всього людства. Пошук нових сил природи, використання нових форм енергії стає черговим завданням дня. Це може бути питанням не довгих століть, а небагатьох десятиліть, а можливо, і років" [2].

Удосконалення системи управління відходами є одним із ключових напрямів розвитку "зеленої" економіки. Екологізація економіки передбачає економічне зростання у поєднанні з екологічною стійкістю, що сприяє підвищенню добробуту людей при одночасному зниженні ризиків для довкілля та стану екологічних ресурсів [1; 3; 7; 9]. Бурхливий розвиток економіки природньо супроводжується вико-

Таблиця 1. Кількість утворення відходів в Україні від виробничої діяльності підприємств та організацій і в домогосподарствах за роками (млн тон)

Показники	Роки				Структура 2020, %	2020 у % до 2010
	2010	2015	2019	2020		
<i>Всього</i>	425,9	312,3	441,5	462,4	100	108,57
<i>Від виробничої діяльності</i>	419,2	306,2	435,6	456,4	98,70	108,87
Сільське, лісове та рибне господарство	8,6	8,7	6,75	5,3	1,15	61,63
Добувна промисловість і виробництво кар'єрів	321,9	232,6	390,6	391,1	84,58	121,50
Переробна промисловість	76,0	56,5	3,08	5,2	1,12	6,84
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	8,6	6,6	6,0	5,3	1,15	61,63
Водопостачання, каналізація, поводження з відходами	1,7	0,6	0,4	0,3	0,06	17,65
Будівництво	0,2	0,09	0,2	0,01	0,00	5,00
Інші види економічної діяльності	2,3	1,0	1,0	2,0	0,43	86,96
<i>Від домогосподарств</i>	6,7	6,1	5,9	6,0	1,30	89,55

Джерело: розраховано автором за [3, с. 88].

ристанням великої кількості ресурсів та, як наслідок, утворенням відходів.

Обсяг утворення відходів за період з 2010 р. по 2020 р. постійно зростає і складає 462,4 млн тон. (табл. 1). Найбільшу частку (98,7%) в загальній їх кількості займають відходи від виробничої діяльності підприємств. При чому на долю добувної промисловості і виробництва кар'єрів припадає 84,6 % всієї кількості утворення відходів. Саме збільшення відходів у добувній промисловості та утворенні кар'єрів зумовлює зростання загальної кількості відходів в Україні. По усім іншим групам утворення відходів зменшується.

При підземному видобутку корисних копалин, основним фактором, який негативно впливає на навколишнє середовище, є забруднення атмосфери продуктами горіння порід у відвалах [4; 5; 8]. Детальний аналіз утворення відходів за деякими областями степової зони України показав, що основна маса усіх відходів виробничої діяльності підприємств припадає на Дніпропетровську область і складає майже 70% від загальної кількості утворення відходів в Україні (табл. 2).

Невід'ємною частиною проблеми раціонального використання природних багатств і захисту навколишнього середовища є рекультивація природно-техногенних комплексів та подальше освоєння таких територій, що порушуються під час техногенного навантаження.

Техногенне навантаження в Україні та за її межами зосереджено в густонаселених регіонах, негативно впливає на навколишнє природне середовище та на здоров'я нації, скорочуючи тривалість життя. Аби поліпшити таку ситуацію треба чітко розуміти, що в сучасних умовах продовольча безпека України залежить від економічної незалежності, стійкості і стабільності землекористування, здатності його до саморозвитку і прогресу [6; 9]. Вибір правильного шляху вирішення земельних питань, становлення і розвитку системи ефективного землеволодіння і землевпорядкування особливо важливий для України, яка займає провідне місце в Європі за площею сільськогосподарських угідь та природною родючістю ґрунтів.

ВИСНОВОК

Отже, пріоритетною формою раціонального землекористування як стратегічного напрямку розвитку "зеленої економіки" є природо- і ресурсозберігаюча технологія, коли людина і екосистема "земля" перебувають в гармонійній єдності і взаємозв'язку, коли нащадкам залишаються не пустирі та яри, а високопродуктивні землі. Це можливо досягти через відповідні зміни у земельних відносинах. Подальший розвиток "зеленої економіки" в агровиробництві також базується на інноваційних технологіях ведення сільського господарства, аль-

Таблиця 2. Кількість утворення відходів у деяких областях України (млн тон)

Показники	Роки				Структура 2020, %	2020 у % до 2010
	2010	2015	2019	2020		
Україна	425,9	312,3	441,5	462,4	100	108,57
Дніпропетровська	282,8	227,1	252,2	309,4	66,91	109,41
Донецька	56,4	16,9	26,4	27,0	5,84	47,87
Запорізька	5,8	5,5	5,4	5,5	1,19	94,83
Кіровоградська	29,2	33,3	37,4	0,5	0,11	1,71
Полтавська	4,6	4,4	97,4	98,1	21,22	2132,61
Харківська	2,9	1,7	1,8	1,5	0,32	51,72
Херсонська	0,5	0,4	0,4	0,09	0,02	18,00

Джерело: розраховано автором за [3, с. 101].

тернативних джерелах енергії, технологіях екологічно чистого виробництва та програмах очищення ґрунту від забруднень, перероблення та утилізації відходів. Саме "зелена економіка" має стати джерелом подальшого розвитку країни, тому потребують нагального розв'язання проблем екологізації виробництва, посилення ролі держави в стимулюванні зелених інвестицій та інновацій, створення умов для підвищення конкурентоспроможності національних виробників зеленої продукції та формування відповідального ставлення населення до навколишнього середовища.

Література:

1. Буркинський Б. В. "Зелена" економіка крізь призму трансформаційних зрушень в Україні: монографія / Б. В. Буркинський, Т. П. Галушкіна, В. Є. Реутов; Ін-т проблем ринку та екон.-екол. дослідж. НАН України. Одеса: Підприємство Фенікс, 2011. 348 с.
2. Вернадский В.И. Биосфера: монографія / В.И. Вернадский. К.: Урожай, 1967. 351 с.
3. Вініченко І.І., Полегенька М.А., Кобець Є.А., Innovative strategy of post-war development of agrarian business of Ukraine. Агросвіт. 2023. № 19. С. 3—8.
4. Галаган Т.І. Відновлення продуктивності порушених територій та створення раціонально організованих антропогенних ландшафтів. Агросвіт. 2021. № 5—6. С. 53—56.
5. Галушкіна Т. П. Національна політика "зеленого" зростання в Україні / Т. П. Галушкіна, Л. О. Мусіна, Н. І. Хумарова; Ін-т проблем ринку та екон.-екол. дослідж. НАН України. Одеса, 2012. 271 с.
6. Державна служба статистики України (2021), Статистичний збірник "Довкілля України за 2020 рік", режим доступу: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/11/Dovk_20.pdf
7. Дикань В. А. Розвиток екологоекономічного управління на підприємствах України в умовах євроінтеграції: монографія / В.А. Дикань, І. В. Токмакова. Х.: УкрДАЗТ, 2008. 150 с.
8. Потапенко В. Г. Стратегічні пріоритети безпечного розвитку України на засадах "зеленої економіки": монографія / В. Г. Потапенко; Нац. ін-т стратег. досліджень. Київ: НІСД, 2012. 359 с.
9. Потапенко В. Г. Трансформація використання природно-ресурсної сфери України на засадах "зеленої" економіки: монографія / В. Г. Потапенко. Суми: Папірус, 2013. 383 с.
10. Сухорукова Т. Г. Перспективи розвитку зеленої економіки в Україні / Т. Г. Сухору-

кова, Н. В. Янченко, Н. Жижкевич. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2019. № 67. С. 115—123.

References:

1. Burkynskiy, B. V., Halushkina, T. P. and Reutov, V. Ye. (2011), "Zelena" ekonomika kriz pryзму transformatsiinykh zrushen v Ukraini [Green economy through the prism of transformational shifts in Ukraine], Phoenix, Odessa, Ukraine.
2. Vernadskiy, V.Y. (1967), Byosfera [Biosphere], Urozhaj, Kyiv, Ukraine.
3. Vinichenko, I.I., Polehen'ka, M.A. and Kobets', Ye.A. (2023), "Innovative strategy of post-war development of agrarian business of Ukraine", Ahrosvit vol. 19, pp. 3—8.
4. Galagan, T. (2021), "Restoration of productivity of the violated territories and creation of rational organized anthropogenic landscapes", Agrosvit, vol. 5—6, pp. 53—56.
5. Halushkina, T. P., Musina, L. O. and Khumarova, N. I. (2012), Natsionalna polityka "zelenoho" zrostannia v Ukraini [National "green growth" policy in Ukraine], Institute of market problems and economic ecological research of National Academy of Sciences of Ukraine, Odessa, Ukraine.
6. State Statistics Service of Ukraine (2021), "Statistical collection "Environment of Ukraine for 2020", available at: http://www.ukrstat.gov.ua/https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/11/Dovk_20.pdf (Accessed 05 Feb 2024).
7. Dykan, V. L. and Tokmakova, I. V. (2008), Rozvytok ekolohoekonomichnoho upravlinnia na pidpriemstvakh Ukrainy v umovakh yevrointehratsii [Development of environmentally friendly management at the enterprises of Ukraine in the minds of the European Integration], UkrDAZT, Kharkiv, Ukraine.
8. Potapenko, V.H. (2012), Stratehichni priorytety bezpechnoho rozvytku Ukrayiny na zasadakh "zelenoyi ekonomiky" [Strategic Priorities for Ukraine's Safe Development on the Basis of a Green Economy], NISD, Kyiv, Ukraine.
9. Potapenko, V. H. (2013), Transformatsiia vykorystannia pryrodnoresursnoi sfery Ukrainy na zasadakh — zelenoi ekonomiky [Transformation of the use of the natural resource sphere of Ukraine on the basis of the — green economy], Papyrus, Sumy, Ukraine.
10. Т. Н. Sukhorukova, N. V. Yanchenko, N. (2019), "Zhyzhkevych, Prospects for the development of green economy in Ukraine", Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti vol. 67, pp. 115—123.

Стаття надійшла до редакції 07.02.2024 р.